

جمهوری اسلامی ایران

مدیریت حوزه علمیه استان قم

رساله علمی سطح (۴)

آسیب شناسی فرهنگی جامعه فعلی ایران وراهکارهای برون رفت از آن

استاد راهنما: حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای حسن خیری

استاد مشاور: حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای محمد حسین پوریانی

نگارنده: سعداله حسنی

سال تدوین: ۱۳۹۴

چکیده:

در شرایط کنونی که کشور ما مورد تهاجم فرهنگی دشمنان اسلام قرار گرفته بیش از هر زمان نیازمند به آسیب شناسی فرهنگی می‌باشد. این سؤال مطرح است که آسیب‌های فرهنگی جامعه ایران و راهکارهای برون رفت از آن‌ها کدامند؟ فرضیه این است که کم توجهی به آموزه‌های اسلامی در زندگی از آسیب‌های فرهنگی جامعه است. و راهکارهای برون رفت از آسیب‌ها معرفت‌افزایی و توجه نمودن به دستورات اسلامی است. در این رساله از روش تحقیق توصیفی تحلیلی استفاده شده. برای جمع‌آوری اطلاعات به مدارک مکتوب رجوع شده. معیار گزینش براساس اهمیت آسیب‌ها و تأثیر آن‌ها بر اخلاق خانواده و جامعه بوده است که منشاء هنجاری، ارزشی و باوری آنها مورد بررسی قرار گرفته است.

مهم‌ترین آسیب‌های فرهنگی در جامعه فعلی ایران عبارتند از: گسست خانواده‌ها، افزایش خشونت و ناسازگاری در محیط خانواده، کاهش عفت و حیا، عدم رعایت شئون اسلامی در جامعه، عدم رعایت حقوق شهروندی، افزایش فساد اخلاقی و اداری بی‌اعتمادی مردم نسبت به مسئولین. در مبانی نظری تحقیق در رابطه با منشاء کجروی فرهنگی انسان؛ به دیدگاه‌های روان‌شناسی، زیست‌شناسی و جامعه‌شناسی اشاره شده و آموزه‌های دینی و امتیاز آن با دیدگاه‌های فوق، بیان شده است. گرچه عوامل آسیب‌های فرهنگی متعدد است ولی ریشه اصلی آنها برمی‌گردد به نارسایی تربیت خانوادگی، ضعف باورها دینی، معرفتی انسان نسبت به کرامت انسانی خود، فاصله گرفتن از فرهنگ و ارزش‌های اسلامی و معنویت‌گریزی است.

مهم‌ترین راهکارهای برون رفت از آسیب‌ها عبارتند از: دانش‌افزایی در خانواده؛ آموزش مهارت‌های زندگی، اصلاح فرایند همسرگزینی، توجه به عوامل تحکیم خانواده در آموزه‌های دینی ایجاد اشتغال برای جوانان، ترویج فرهنگ مسؤلیت الهی انسان در جامعه ترویج فرهنگ صله ارحام تقویت انسان‌شناسی، خداشناسی و آخرت‌گرایی در مراکز آموزشی رسانه‌های اجتماعی اماکن مذهبی اصلاح نظام اداری از طریق تأکید بر اجرای دستورات اخلاق دینی در امور اداری شایسته‌سالاری، مبارزه با انحصارگرایی و خویشاوندسالاری؛ توسعه زیربنایی (نهادسازی)، شفافیت‌سازی و...،

واژگان کلیدی: آسیب، آسیب‌شناسی، فرهنگ، هنجارها، ارزش‌ها، باورها.

فهرست مطالب

۵.....	چکیده:
۱.....	مقدمه:
۱.....	۱. بیان مسئله:
۴.....	۲. محدوده مسئله:
۵.....	۳. اهمیت موضوع و ضرورت تحقیق:
۹.....	۴. اهداف تحقیق:
۹.....	۵. سؤال‌های تحقیق:
۹.....	۶-فرضیه‌های تحقیق:
۱۱.....	۷. روش تحقیق:
۱۱.....	۸. پیشینه پژوهش:
۱۶.....	فصل اول
۱۶.....	کلیات تحقیق
۱۷.....	أ.فرهنگ:
۲۰.....	ب.هنجار و ناهنجار:
۲۱.....	۱. رابطه هنجار و ارزش:
۲۳.....	۲.ناهنجاری، کجروی و کجروی:
۲۴.....	ج.ارزش:
۲۵.....	طبقه بندی ارزشها:
۲۵.....	۱. ارزش‌های دینی:
۲۵.....	۲. ارزش‌های اجتماعی:
۲۵.....	۳. ارزش‌های فرهنگی:
۲۵.....	۴. ارزش‌های اخلاقی:

۲۸.....	د.باور:
۲۸.....	ه. آسیب شناسی فرهنگی:
۳۰.....	فصل دوم
۳۰.....	مبانی نظری آسیب شناسی فرهنگی
۳۲.....	ا. آیات و روایاتی که به تأثیر ویژگی های روانی انسان اشاره می کند
۳۳.....	ب. آیات و روایاتی که به تأثیر عوامل زیستی اشاره می کنند
۳۳.....	۱. تغذیه حرام:
۳۴.....	۲. قانون وراثت:
۳۵.....	ج. آیات و روایاتی که بر تأثیر محیط اجتماعی در کجروی تأکید دارند.
۳۶.....	نتیجه بررسی
۳۹.....	فصل سوم: شناسایی وضعیت مهم ترین آسیب های فرهنگی جامعه ایران
۴۰.....	ا. گزارش آماری آسیب ها در حوزه هنجارها و ارزشهای خانواده.
۴۱.....	۱. افزایش آمار طلاق:
۴۷.....	مقایسه آمار طلاق در سال های ۹۱-۱۳۹۲
۵۱.....	۲. افزایش سن ازدواج:
۵۲.....	۳. کاهش زاد و ولد در ایران:
۵۴.....	۴. افزایش خشونت خانوادگی در ایران:
۶۳.....	ب. گزارش آماری آسیب های فرهنگی در حوزه هنجارها و ارزشهای اخلاق عمومی
۶۳.....	۱. نزول تدریجی ارزش های مهم فرهنگی و اخلاقی در جامعه:
۶۵.....	۲. کم رنگ شدن عفاف و حجاب در جامعه:
۶۷.....	۳. افزایش اعتیاد به مواد مخدر:
۶۷.....	ج- گزارش آماری آسیب های فساد اداری و اقتصادی:
۷۰.....	پرونده های بزرگ فساد مالی در سه دهه گذشته:
۷۰.....	۱. مکاسب تا شهرداری تهران

۷۱.....	۲. اختلاس در بانک صادرات نشأت گرفته از خیانت در امانت:
۷۱.....	۳. فساد مالی نشأت گرفته از عدم رعایت تعهدات اخلاقی، احکام دینی
۷۲.....	۴. ماجرای فساد مالی در بیمه ایران:
۷۲.....	۵. پرونده تخلف سه هزار میلیاردی:
۷۳.....	۶. پرونده بابک زنجانی:
۷۵.....	د. آسیب‌های فرهنگی در عرصه سیاسی:
۷۵.....	شکاف ارزشی میان ارزش‌های رسمی و غیر رسمی در عرصه فرهنگی:
۸۲.....	هـ. شناسایی آسیب‌های حوزه باورهای دینی:
۸۴.....	خصوصیات جمعیت نمونه:
۹۲.....	فصل چهارم
۹۲.....	علل و عوامل آسیب‌های فرهنگی
۹۳.....	عوامل آسیب‌های فرهنگی:
۹۳.....	۱. خود برتر بینی، تکبر:
۹۴.....	۲. ارتباط کلامی نامناسب:
۹۴.....	۳. برنامه اقتصادی نامناسب:
۹۶.....	عوامل افزایش طلاق:
۹۶.....	۱. اختلال در ایجاد ارتباط:
۹۶.....	۲. دخالت اطرافیان:
۹۶.....	۳. تأثیر سبک زندگی شهری در افزایش طلاق:
۹۷.....	۴. تجمل گرایی:
۹۷.....	۵. شیوه ناکار آمد انتخاب همسر:
۹۷.....	آگاهی اندک پیش از ازدواج از نقش زن یا شوهر، کاهش سطح مسئولیت دختران و پسران.
۹۷.....	۶. عدم آموزش مهارت‌های لازم:
۹۸.....	۷. اعتیاد:

۸. تغییر ارزش‌ها: ۹۸.....
۹. بدگمانی: ۹۸.....
۱۰. بی توجهی به باورهای دینی: ۹۹.....
۱۱. علل دیگر طلاق مانند: ۱۰۰.....
- عوامل افزایش سن ازدواج: ۱۰۰.....
۱. افزایش ناهنجاری‌ها در جامعه: ۱۰۱.....
۲. مشکلات اقتصادی: ۱۰۱.....
۳. ترویج فرهنگ فردگرایی: ۱۰۱.....
۴. تجمل گرایی: ۱۰۱.....
۵. تأثیر پذیری از شیوه زندگی مدرن: ۱۰۲.....
۶. آرمان گرایی جوانان در امر ازدواج: ۱۰۲.....
۷. باورهای اشتباه: ۱۰۳.....
۸. ضعف ایمان به رزاقیت الهی: ۱۰۳.....
- کاهش زاد و ولد: ۱۰۳.....
- عوامل کاهش فرزندآوری ۱۰۴.....
۱. مصرف گرایی در سبک زندگی: ۱۰۴.....
۲. تلقی‌های غربی در شیوه زندگی: ۱۰۴.....
۳. افزایش سن ازدواج: ۱۰۴.....
۴. تأثیر سبک زندگی شهری: ۱۰۵.....
۵. آپارتمان نشینی و کوچک شدن خانه‌ها: ۱۰۵.....
۶. ترویج فرهنگ فرزندسالاری: ۱۰۶.....
۷. کاهش قداست کارخانگی و مادری: ۱۰۶.....
۸. تغییر نگرش‌ها و ارزش‌ها: ۱۰۷.....
- عوامل افزایش خشونت خانوادگی: ۱۰۸.....

- عوامل آسیب های اخلاق عمومی و حقوق شهروندی: ۱۰۹.....
۱. عدم شناخت و آگاهی: ۱۰۹.....
۲. خلف نخبگان (خواص): ۱۱۰.....
۳. تعارض هنجارها: ۱۱۱.....
۴. فقر و تنگدستی: ۱۱۱.....
۵. فقدان نظارت اجتماعی: ۱۱۱.....
- عوامل بد حجابی: ۱۱۴.....
۱. الگوهای ناهنجار: ۱۱۴.....
۲. تقلید از فرهنگ بیگانه و مدگرایی: ۱۱۴.....
۳. زیبایی طلبی: ۱۱۵.....
۴. تمایل به خودنمایی و ضعف عزت نفس: ۱۱۵.....
۵. تهاجم فرهنگی: ۱۱۶.....
۶. کاهش حیا در جامعه: ۱۱۷.....
۷. تعلیم و تربیت نادرست: ۱۱۸.....
۸. عدم آگاهی از احکام شرعی پوشش: ۱۱۸.....
۹. باورهای نادرست درباره حجاب: ۱۱۸.....
۱۰. ضعف ایمان به خدا و معاد: ۱۱۹.....
- عوامل اعتیاد: ۱۲۰.....
۱. ضعف اعتماد به نفس و نداشتن صبر: ۱۲۰.....
۲. ضعف اراده عمل: ۱۲۰.....
۳. رعایت نکردن موازین دینی در تربیت فرزند: ۱۲۱.....
۴. ستیزه والدین: ۱۲۱.....
۵. کمبود محبت در خانواده: ۱۲۲.....
۶. افراط در محبت: ۱۲۲.....

۱۲۳.....	۷. کاهش قبح اعتیاد در خانواده:
۱۲۳.....	۸. بی سوادی والدین:
۱۲۴.....	۹. باورهای غلط:
۱۲۴.....	عوامل بروز فساد اداری و اقتصادی.....
۱۲۴.....	۱. عوامل فرهنگی:
۱۲۵.....	۲. عوامل سیاسی:
۱۲۵.....	۳. عوامل اقتصادی:
۱۲۵.....	عوامل دیگر فساد اداری عبارتند از.....
۱۲۵.....	۱. عدم توجه به شایسته سالاری:
۱۲۶.....	۲. پیروی از هوی و هوس:
۱۲۶.....	۳. عدم پرداخت حق الزحمه مناسب:
۱۲۷.....	۴. ساختار مالکیت:
۱۲۷.....	۵. عدم شفافیت در فعالیتهای نظام اداری:
۱۲۸.....	۶. ضعف ساز و کارهای نظارتی، عدم قاطعیت در حسابرسی:
۱۲۸.....	۷. نبودن ثبات در قضاوت:
۱۲۹.....	۸. دنیادوستی:
۱۲۹.....	۹. عدم اعتقاد به حلال و حرام:
۱۳۰.....	۱۰. ضعف در معاد باوری:
۱۳۰.....	عوامل آسیب‌های فرهنگی در عرصه سیاسی:
۱۳۱.....	عوامل تضعیف باورهای دینی:
۱۳۱.....	۱. گناه و شهوت نفسانی
۱۳۲.....	۲. حب دنیا:
۱۳۲.....	۳. تکبر و غرور:
۱۳۲.....	۴. لجاجت

۵. نا آگاهی و جهل و غفلت ۱۳۳
۶. بد فهمیدن و نفهمیدن دین: ۱۳۳
۷. تقلید و شخصیت گرایی: ۱۳۳
۸. فقر و نداری: ۱۳۴
- فصل پنجم ۱۳۸
- راهکارهای برون رفت از آسیب‌های فرهنگی ۱۳۸
- راهکارهای برون رفت از آسیب‌ها در حوزه هنجارها ۱۳۹
- اخلاق و فرهنگ خانواده: ۱۳۹
- مهم‌ترین عوامل مؤثر در تقویت کانون خانواده عبارتند از ۱۴۰
۱. تقویت باورهای دینی: ۱۴۰
۲. معرفت افزایی: ۱۴۰
۳. حضور در مراکز و اماکن معنوی به همراه یکدیگر: ۱۴۰
۴. توجه همسر نسبت به اصلاح رفتار خود: ۱۴۱
۵. بزرگ نمایی اعمال نیک: ۱۴۱
۶. عدم تحقیر، سرزنش و برخ کشیدن: ۱۴۱
۷. رفع مشکل برقراری ارتباط با یکدیگر: ۱۴۲
۸. رفع مشکل کم حرفی همسر: ۱۴۲
۹. اصلاح تنش‌های کلامی: ۱۴۳
۱۰. خود جایگزینی: ۱۴۴
۱۱. قبول عذرخواهی: ۱۴۴
۱۲. توجه به تفاوت‌های جنسیتی: ۱۴۴
۱۳. اصلاح ارتباط با خویشاوندان: ۱۴۵
۱۴. رفع مشکل وابستگی همسر به خانواده: ۱۴۵
- عوامل تحکیم خانواده عبارتند از: ۱۴۶

۱. اصلاح فرایند همسر گزینی: ۱۴۶.....
- أ. انتخاب آگاهانه: ۱۴۶.....
- ب. احترام به نظردختر و پسر: ۱۴۷.....
- ج. احراز رشد یافتگی دختر و پسر: ۱۴۸.....
- د. رعایت همسان همسری: ۱۴۸.....
۲. آموزش دانش زندگی برای همسران. ۱۴۸.....
۳. اصلاح نگرش‌ها: ۱۴۹.....
۴. کاهش دادن محیط‌های اختلاط زن و مرد: ۱۴۹.....
۵. توجه به تأثیر فرزند آوری در تحکیم خانواده: ۱۵۰.....
۶. حمایت اجتماعی از خانواده: ۱۵۱.....
۷. نظارت اجتماعی: ۱۵۲.....
۸. تقویت دینداری: ۱۵۲.....
- أ. ایجاد وفاق در تعیین بایسته‌های زندگی خانواده: ۱۵۳.....
- ب. اعتقاد به نظارت الهی: ۱۵۳.....
- ج. بالابردن آستانه تحمل؛ ۱۵۳.....
- د. احساس رضایت همیشگی: ۱۵۳.....
- ه. ایمان به خدا و توکل به او: ۱۵۴.....
- مهارت‌های لازم جهت کارآمدی خانواده: ۱۵۵.....
۱. ارتقاء بینش دینی در خانواده: ۱۵۵.....
۳. محبت و کارآمدی خانواده: ۱۵۸.....
۴. تکریم و کارآمدی خانواده: ۱۶۱.....
۵. احترام و ادب: ۱۶۳.....
۶. مدارا با یکدیگر: ۱۶۴.....
۷. تأثیر سلام کردن در کارآمدی خانواده: ۱۶۵.....

۸. دلسوزی و مهربانی و کارآمدی خانواده: ۱۶۷.....
۹. مثبت‌اندیشی و کارآمدی خانواده: ۱۶۸.....
- را هکارهای برون رفت از افزایش سن ازدواج ۱۷۱
- در زمینه معیشتی: ۱۷۱
- راهکارهای برون رفت از آسیب‌های حقوق شهروندی ۱۷۲
- ترویج مسئولیت‌پذیری در جامعه: ۱۷۲
- از جمله راهکارهای برون رفت از آسیب‌های فرهنگی در حوزه هنجارها؛ توجه ۱۷۲
- مسئولیت‌های انسان ۱۷۴
۱. مسئولیت انسان در مقابل خداوند: ۱۷۴
۲. مسئولیت انسان در برابر نفس خود: ۱۷۴
۳. مسئولیت انسان در برابر جامعه: ۱۷۵
۴. مسئولیت انسان در برابر خانواده: ۱۷۶
۵. مسئولیت انسان در برابر خویشاوندان: ۱۷۷
۶. مسئولیت انسان درباره همسایگان: ۱۷۸
۷. مسئولیت انسان در برابر سایر مسلمانان: ۱۸۱
- را هکارهای برون رفت از فساد اداری و اقتصادی ۱۸۲
- الف. راهکارهای مربوط به حاکمان ۱۸۲
۱. تقویت تقوا و خودکنترلی (درونی): ۱۸۲
۲. تقویت کنترل و نظارت اجتماعی (بیرونی): ۱۸۴
۳. تقویت سلامت کارگزاران نظام اداری و حکومتی: ۱۸۶
۴. مبارزه با انحصارگرایی‌ها و انحصارطلبی‌ها: ۱۸۷
۵. عدم تبعیض در برخورد با فساد: ۱۸۸
- ب. راهکارهای مربوط به نظام اداری سالم و کارآمد ۱۸۹
۱. توسعه زیربنایی (نهادسازی): ۱۸۹

۱۸۹.....	۲.شایسته سالاری:
۱۹۰.....	۳.حقوق کافی:
۱۹۱.....	۴.شفافیت گرایی:
۱۹۲.....	۵.اطلاع رسانی رسانه‌ها:
۱۹۳.....	ج. راهکارهای برون رفت از وضعیت فرهنگی حاکم بر اجتماع.
۱۹۳.....	۱.ترویج فرهنگ مشارکت در امور اجتماعی:
۱۹۵.....	۲.احیای مسئولیت پذیری اجتماعی:
۱۹۵.....	۳.ترویج فرهنگ وظیفه شناسی و وجدان کاری:
۱۹۶.....	راهکارهای برون رفت از وضعیت بدحجابی
۱۹۶.....	۱.تقویت ایمان و خوف الهی:
۱۹۶.....	أ.عمومی:
۱۹۷.....	ب.اختصاصی:
۱۹۷.....	۲.ترویج فرهنگ حياء در جامعه:
۱۹۸.....	راهکارهای پیش گیری از تضعیف حیا
۲۰۰.....	راهکارهای برون رفت از اعتیاد
۲۰۱.....	راهکارهای برون رفت از آسیب‌ها در حوزه ارزش‌ها
۲۰۱.....	ارزش‌های خانواده:
۲۰۲.....	۱.توجه به ارزشمند بودن فرزند در اسلام:
۲۰۲.....	۲.توجه به آثار فرزند در زندگی:
۲۰۲.....	أ.عامل نشاط و سلامت روانی والدین.
۲۰۲.....	ب.استحکام پیوند زندگی:
۲۰۳.....	راهکارهای برون رفت از آسیب های فرهنگی در عرصه سیاسی
۲۰۳.....	توجه به ارزش های اسلامی در امور سیاسی واداری:
۲۰۳.....	۱.توجه به سوابق دینی:

۲۰۳.....	۲. توجه به عنصر ارزشمند حياء:
۲۰۴.....	۳. اجرای عدالت اجتماعی:
۲۰۴.....	۴. توجه به تکالیف الهی در رفتارهای سیاسی:
۲۰۵.....	راهکارهای برون رفت از آسیب ها در حوزه باورها.....
۲۰۵.....	اصلاح جهان بینی افراد از طریق:
۲۰۵.....	۱. توجه به خود شناسی:
۲۰۶.....	۲. توجه به حضور خداوند در هستی:
۲۰۸.....	۳. تقویت معادگرایی:
۲۰۹.....	أ. آثار تربیتی آخرت گرایی در انسان:
۲۱۱.....	ب. آثار اجتماعی آخرت گرایی:
۲۱۸.....	نتیجه گیری:
۲۲۲.....	پیشنهاد ها.
۲۲۴.....	فهرست منابع و ماخذ

مقدمه:

۱. بیان مسئله:

سیر حرکت یک جامعه، به فرهنگ حاکم بر آن وابسته است. تعالی یا انحطاط فرد یا جامعه معلول مستقیم فرهنگ فردی یا جمعی است. از این رو، فرهنگ مقوله‌ای بسیار مهم و تعیین کننده برای زندگی انسان است. فرهنگ تنها در قلمرو ابعاد فرهنگی زندگی انسان محدود نمی‌ماند بلکه سایر ابعاد و جوانب را نیز شامل می‌شود. برای مثال، کنش‌های سیاسی و کنش‌های اقتصادی نیز تابعی از مؤلفه‌های موجود در فرهنگ هستند. بنابر این، صلاح و فساد یک جامعه ناشی از فرهنگ آن جامعه است. مصلحان حقیقی اگر در پی اصلاح یک جامعه هستند، اول باید فرهنگ آن جامعه را اصلاح کنند، غفلت از فرهنگ برابر با زوال اخلاقی و معنویت در جامعه خواهد بود. انقلاب اسلامی ایران؛ اساساً یک انقلاب فرهنگی بود انقلاب در سایر ابعاد حیات اجتماعی، متأثر از دگرگونی در این ساحت است. امام راحل (ره)، فرمودند: فرهنگ مبدأ همه خوشبختی‌ها و بدبختی‌های یک ملت است...، آن چیزی که ملت‌ها را می‌سازد فرهنگ صحیح است...، اگر فرهنگ درست بشود یک مملکت اصلاح می‌شود.^۱

تمام مشکلات جامعه فعلی ایران نوعی متأثر از آسیب‌های فرهنگی هستند، بسیاری از معضلات اقتصادی کنونی کشور، ریشه در دور شدن از ارزش‌ها و باورهای اسلامی دارند.

آیا مسئله، رانت خواری، رشوه خواری، باند بازی، تبار سالاری، تبعیض و بی عدالتی، تضییع حقوق مردم، دست اندازی و خیانت به بیت المال، ثروت‌های باد آورده، رفاه طلبی و دنیاگرایی مدیران، بی اعتنائی به اقشار محروم و مستضعف و... جز از ضعف بودن باورها و ارزش‌های اسلامی از امر دیگری ناشی می‌شود؟! کسانی که باورهای مستحکم دینی دارند و ارزش‌های دینی را اصول و چهارچوب حاکم بر تمامی افعال و اعمال خود می‌انگارند، در چنین ورطه‌هایی نمی‌افتند و یا حداقل، آسیب پذیری آن‌ها کمتر و محدودتر است.

---

۱. امام خمینی (ره) صحیفه نور، ج ۱۵، ص ۱۶.

اعتبار و اهمیت فرهنگ ناشی از ماهیت و محتوای آن است. این ماهیت و محتوای فرهنگ است که سعادت یا شقاوت جامعه را رقم می زند. جهت گیری ارزشی سیاست‌های فرهنگی و ابزارهای فرهنگی به معنی این است که حکومت دینی، خود را در قبال دیانت مردم، مکلف بداند، بلکه بالاترین رسالت خود را تصمیم سازی و اقدام در همین زمینه تعریف کند.

دشمنان انقلاب اسلامی، سال‌هاست که دریافته‌اند باید از طریق فرهنگی وارد کارزار و مبارزه با انقلاب اسلامی بشوند. اکنون برای تمام تحلیل‌گران بصیر و منصف روشن است که از آن سوی مرزها، فرهنگ عمومی جامعه در حال شکل‌پذیری و سمت‌یابی می‌باشد. مقام معظم رهبری این نکته را در اواخر دهه شصت دریافتند و از آن هنگام با تأکید بر نظریه شبیخون فرهنگی و تهاجم فرهنگی، پرده از چهره این واقعیت برداشتند. در سال‌های اخیر نیز ایشان درباره ناتوی فرهنگی هشدار داده‌اند. در واقع، دشمنان دریافته‌اند که قوام جامعه اسلامی به فرهنگ آن وابسته است و چنانچه استحاله فرهنگی و تغییر ارزشی در جامعه صورت پذیرد، دگرگونی سیاسی نیز ممکن خواهد بود. بدین لحاظ است که مشاهده می‌کنیم معرفت و عقاید و الگوهای رفتار دینی از سوی نویسندگان وابسته به غرب و رسانه‌های مطبوعاتی و ماهواره‌ای و الکترونیکی در ستیز با انقلاب، مورد هجوم و تخریب تبلیغاتی قرار می‌گیرد. و این موجب آسیب‌های فرهنگی در ابعاد گوناگون در جامعه فعلی ایران شده است که به مصادیق آشکار و پنهان آن‌ها اشاره می‌شود.

أ. مصادیق آشکار تهاجم فرهنگی عبارتند از:

۱. ترویج و گسترش فحشا، ابتذال در جوانان و نوجوانان که آینده سازان انقلاب اسلامی هستند؛
۲. پوشش نامناسب و بدحجابی زنان و ترویج برهنگی جسمی در بین دختران و پسران؛
۳. استفاده از رسانه‌های سمعی و بصری به عنوان توانمندترین ابزار تهاجم؛
۴. دریافت کانال‌های برخی شبکه‌های تلویزیونی خارجی در نقاط مرزی؛
۵. ترویج و تبلیغ سیگار و معتاد کردن جوانان به مواد مخدر و مشروبات الکلی؛
۶. گسترش مطبوعات منحرف و دگراندیش و ترویج فساد توسط آنان؛

۷. ترویج موسیقی مبتدل در بین جوانان و نوجوانان؛
  ۸. توزیع تصاویر مبتدل در بین جوانان و نوجوانان؛
  ۹. اختلاط دختران و پسران در محیط‌های دانشجویی، دانش‌آموزی و مکان‌های عمومی؛
  ۱۰. ترویج و تبلیغ روحیه^۶ مصرف‌گرایی، اسراف و تبذیر در جامعه به وسیله^۶ تبلیغات گمراه کننده به سبک غربی؛
  ۱۱. تجمل‌گرایی برخی مسئولین و دوری از ساده زیستی و زهد. در نتیجه فساد مالی؛
  ۱۲. رعایت نکردن موازین شرعی اسلامی و ملی در برخوردهای اجتماعی؛
  ۱۳. سگ‌گرایی و حیوان‌گرایی توسط برخی مرفهین بی درد؛
  ۱۴. رواج و گسترش لغات و واژه‌های خارجی و به کار بردن آن‌ها؛
  ۱۵. استفاده از تکنولوژی کامپیوتری و اینترنتی در جهت فساد و فحشا.
- ب. مصادیق پنهان تهاجم فرهنگی عبارتند از:
۱. تهاجم به ولایت فقیه که اساس حکومت اسلامی است؛
  ۲. تهاجم به روحانیت که سنگربانان و نگهبانان اسلام و رهبران انقلاب اسلامی هستند، با توجه به پیشینه^۶ مثبت روحانیت متعهد در دفاع از مکتب اسلام و مذهب تشیع؛
  ۳. جدایی دین از سیاست و ترویج این اندیشه در بین جوانان و نوجوانان که آینده سازان انقلاب و میهن اسلامی هستند؛
  ۴. دور کردن جوانان از دین و اصالت‌های معنوی؛
  ۵. خود باختگی انسانی، ملی و مذهبی؛
  ۶. دوری از فرهنگ اصیل اسلامی و ملی؛
  ۷. غارت فکرها و فرهنگ‌ها؛
  ۸. تجربه‌زدگی، حس‌گرایی و بینش مادی داشتن؛
  ۹. ندانستن فلسفه برای زیستن و پوچ‌گرایی و بی‌هدفی در زندگی؛
  ۱۰. خود فراموشی و عدم درک زمان؛

۱۱. وابستگی به اجانب و نفاق و دورویی؛

۱۲. ترویج اندیشه^۶ و هایبگری در بعضی از مناطق کشور؛

۱۳. تفرقه و جدایی انداختن میان مذاهب مختلف موجود در کشور.

بنابر این بی توجهی به آسیب شناسی فرهنگی، به آسیب افزایی می‌انجامد. وقتی نظام اجتماعی آسیب‌هایش را نشناسد، در گذر زمان، آسیب‌های بیشتری را تجربه خواهد کرد. بی تحرکی فرهنگی نظام اجتماعی، شرایطی را به وجود می‌آورد که فرهنگ بدون پیش بینی‌ها و آمادگی‌های قبلی، هر زمان با آسیب‌های جدیدی مواجه شود و به جای راهگشایی در شرایط دشوار، در همه حال، تدافعی عمل کند. فرار از آسیب شناسی فرهنگی، انکار واقعیت‌هاست. جامعه‌ای که بر معایب خود سرپوش بگذارد دچار خود فریبی و توهم می‌شود. آسیب شناسی فرهنگی، مقدمه رشد و تعالی فرهنگی است. هویت فرهنگی ما و رهایی نسل جدید از تکثر فرهنگی، در گرو نگاه واقع بینانه است. آسیب‌های فرهنگی به دلیل تأثیر ویرانگرشان چنان در متن جامعه نفوذ می‌کند که از درون هسته مقاومت افراد را سست نموده و با نهادینه شدن ضد فرهنگ‌ها و ارزشی شدن ضد ارزش‌ها در نهایت به استحاله فرهنگ رایج جامعه پرداخته و سرانجام با بروز و شکل گیری فرهنگی جدید ملتی را از درون دچار تغییر هویت و فروپاشی می‌نماید؛ با توجه به تبیین فوق؛ این سؤال پیش می‌آید که آسیب‌های فرهنگی و راهکارهای برون رفت از آن‌ها کدامند؟

۲. محدوده مسئله:

در این تحقیق سعی ما بر این است که تا آسیب‌های فرهنگی جامعه فعلی ایران را در حوزه هنجارها، ارزش‌ها، و باورها با تاکید بر خانواده و فرهنگ و اخلاق عمومی در سطح نظری و جهان بینی اسلامی، در مورد انسان و جهان هستی و تأثیر آن در گرایش‌های اجتماعی، مثبت و منفی از دیدگاه آموزه‌های دینی و عقلی مورد تحلیل و بررسی قرار داده و رابطه متغیرهای آن را بیان نموده و عوامل بروز آسیب‌های فرهنگی در جامعه و راهکارهای برون رفت از آن‌ها را با بهره گیری از آموزه‌های دینی ارائه و تبیین نمائیم.

۳. اهمیت موضوع و ضرورت تحقیق:

مسئله امنیت فرهنگی و اجتماعی، یکی از دل مشغولی‌های اصلی دولتمردان هر حکومتی محسوب می‌شود، به ویژه برای کشور و انقلاب اسلامی ما که یکی از اهداف مهم آن، استقرار نظام اخلاقی و معنوی در جامعه بوده است. بنابر این، طرح این مبحث برای جامعه ما دارای اهمیت ویژه‌ای است. معمولاً در هر جامعه‌ای، وسعت آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی، نرخ رشد و نحوه تراکم آن‌ها، سه علامت مهم هشدار دهنده تلقی می‌شوند. اگر آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی، دارای گستره وسیع، تراکم و نرخ رشد بالایی باشند، نه تنها آرامش و امنیت جامعه را به مخاطره می‌افکند، بلکه حتی امنیت ملی یک کشور را نیز مورد تهدید قرار می‌دهند. مسئله بسیار مهم در شرایط فعلی برای جامعه ما علاوه بر مسئله نرخ جرائم و مفاسد اخلاقی، شکاف‌های گوناگون فرهنگی است. در واقع امروزه در کشور، شاهد گسل‌های فراوان اجتماعی در جامعه هستیم که این‌ها، هم خود آسیب و هم آسیب ساز می‌باشند؛ از قبیل فاصله ارزشی و هنجاری بین نسل‌ها؛ که به نظر می‌رسد این شکاف‌ها در مسیر پیشروی و نهادینه شدن هستند. در بحث فاصله ارزشی بین نسل‌ها، شکاف بین نسل انقلاب و دو نسل بعد از آن، از اهمیت خاصی برخوردار است. تغییرات سریع فرهنگی جوامع و دگرگونی‌های اجتماعی از شاخصه‌های دوران مدرن محسوب می‌شوند تغییراتی که در دوران گذشته به کندی و سختی صورت می‌گرفت، اما امروزه با روند صنعتی شدن جوامع و حرکت آن‌ها به سوی توسعه یافتگی هرچه بیشتر، به طور مستمر و با سرعت اتفاق می‌افتد. این دگرگونی، الگوهای زندگی را هر لحظه دچار تغییر نموده و سبک زندگی را متفاوت می‌سازد. تکنولوژی که به منزله دستاورد مادی فرهنگ بشری دانسته می‌شود به سرعت از فرهنگ‌های دیگر وارد جامعه شده و با نوع کاربرد و محصولات جانبی همراه خود ضمن وارد کردن فرهنگ بیگانه، الگوهای رفتاری را نیز متفاوت می‌سازد. استعداد این تغییر در کشور ما به دلیل هجوم روز افزون رسانه‌های غربی - که از سر دشمنی و کینه توزی با فرهنگ اسلامی است - بیشتر از هر جای دیگری می‌باشد.

نتیجه تغییرات سریع فرهنگی، از هم گسیختگی الگویی و تضادهای رفتاری زیادی است که در سطح جامعه به وجود می‌آید. از یک سو اهدافی متفاوت با فرهنگ بومی بر جامعه حاکم می‌شود

و از سوی دیگر ابزار رسیدن به این هدف‌ها در فرهنگ حاکم بر جامعه و مطابق با ارزش‌ها و هنجارهای بومی وجود ندارد. به بیان دیگر اهداف مادی، تمام تمرکز افراد را به خود معطوف داشته است اما راهی برای رسیدن به این اهداف و لذت‌هایی که دنیای غرب برای انسان تعریف کرده در فرهنگ بومی وجود ندارد. افراد از یک طرف به دنبال هویت‌های فرهنگی بومی بوده و از طرف دیگر رفتاری مطابق با فرهنگ بیگانه صورت می‌دهند. بنابراین تنها راه رسیدن به اهداف جدید، هنجار شکنی و نفی ارزش‌های موجود می‌باشد. بدین ترتیب محصول این سردرگمی فرهنگی، ارتکاب انواع جرائم حقوقی و اخلاقی از سوی افراد جامعه خواهد بود.

امروزه به دلایلی از جمله سرعت شگفت‌انگیز ارتباط و تبادل اطلاعات؛ جهان با همه وسعت آن به عنوان دهکده‌ای جهانی نام می‌برند سرعت انتقال داده‌ها و اطلاعات علمی و فرهنگی به گونه‌ای است که گویا مرز زمانی و مکانی را درنوردیده است، و در اندک زمان ممکن فراتر از مرزهای جغرافیایی، فرهنگ‌های اصیل و غیر اصیل ساکنان کره خاکی را تحت تأثیر و نفوذ سازنده و یا ویرانگر خود قرار داده است.

افزایش نگرانی‌های عمومی درباره مسائل مختلف اجتماعی هم از این جهت که خسارات و آسیب‌های وارده بر پیکره جامعه، از ناحیه این گونه مسائل رو به فزونی دارد و هم از آن جهت که گاهی مقابله با آن نیز روز به روز دشوارتر می‌شود. شناخت علمی و دقیق مسائل اجتماعی را ضروری می‌سازد از آنجا که فرهنگ هر قوم و ملت خمیرمایه حیات ادبی و سرچشمه تراوش دانش و معرفت ارکان بقاء و ثبات آن قوم به شمار می‌رود، از این رو شناخت به روز آسیب‌ها و آفات و بیماری‌های فرهنگی به منظور پیش‌گیری و یا درمان مناسب و به موقع و حداقل به منظور انتشار ندا و اعلان بیدار باش در مقابل هجمه فرهنگی مخرب؛ دشمنان نظام مقدس جمهوری اسلامی امری مهم و ضروری به نظر می‌رسد. در این راستا، لحظه‌ای درنگ و غفلت و بی‌توجهی، جامعه را چه بسا گرفتار بحران هویت فرهنگی نماید. همان گونه که یک کشاورز باید به موقع، به دفع یا رفع آفات کشت خویش بپردازد، و اگر نه زحمت بیهوده‌ای متحمل گردیده است بدون این که حاصل مطلوبی برداشت کرده باشد. آسیب شناسی فرهنگی به دلیل اهمیت آن همیشه مورد توجه دانشمندان و رهبران دینی بوده است.

همانطوری که امام خمینی (ره) در خطاب به جهان اسلام فرمودند: ای مسلمانان جهان که به حقیقت اسلام ایمان دارید، بپا خیزید، و در زیر پرچم توحید و در سایه تعلیمات اسلام مجتمع شوید و دست خیانت ابرقدرت‌ها را، از ممالک خود و خزاین سرشار آن کوتاه کنید و مجد اسلامی را اعاده کنید و دست از اختلافات و هواهای نفسانی بردارید، که شما همه با هم هستید. بر فرهنگ اسلام تکیه کنید با غرب و غرب زدگی مبارزه نماید و روی پای خودتان بایستید و بر روشن فکران اجیر شده و غرب زده و شرق زد بتازید و هویت خویش را دریابید و بدانید که روشن فکران اجیر شده بلای بر سرملت و مملکتشان آورده‌اند تا متحد نشوید و دقیقاً به اسلام راستین، تکیه ننمایید بر شما آن خواهد گذشت که تاکنون گذشته است. امروز زمانی است، که ملت‌ها باید چراغ راه روشن فکراشان شوند و آنان را از خود باختگی و زبونی در مقابل شرق و غرب، نجات دهند که امروز، روز حرکت ملت‌هاست^۱.

در شرایط کنونی جامعه ایران اسلامی که تنها کشور جهان اسلام است؛ که حکومت آن بر مبنای باورها، هنجارها، و ارزش‌های اسلام ناب محمدی (صلی الله علیه وآله) شکل گرفته است و بعنوان ام القرای بیداری جوامع اسلامی در سایه فرهنگ قرآن و اهل بیت (علیهم السلام) قرار گرفته است و مورد حمله شدید تبلیغات فرهنگی دشمنان اسلام می‌باشد؛ بیش از هر زمان نیازمند آسیب شناسی فرهنگی می‌باشد، جامعه ایران امروزه؛ علی رقم منابع غنی فرهنگی که از آموزه‌های دینی سرچشمه می‌گیرد، مهم‌ترین چالش‌های جامعه فعلی ایران آسیب‌های فرهنگی است. که باید مورد توجه قرار گیرد، در اصلاح و درمان بیماری‌های فرهنگی جامعه؛ انبیاء الهی الگو بشریت هستند، مسئله بازسازی فرهنگی در سیره انبیاء الهی نیز؛ در رأس همه امور قرار داشت. اصلاً حرکت انبیاء فرهنگی بوده چون سر کار انبیاء با عقل و دل انسان‌ها بوده است همان طوری که رسول اکرم (صلی الله علیه وآله) در راستای اصلاح اندیشه‌ها و نگرش‌های مردم می‌فرمایند: «قولوا لا اله الا الله تفلحوا»^۲

^۱ امام خمینی (ره) امام، انقلاب، فرهنگی، ص. ۲۷، جزوه^{*} دانشگاهی.

^۲ مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۹، باب اول، ص ۱۴۳.

باور به توحید که اساس فرهنگ الهی است، در سرلوحه دعوت نبی گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) قرار گرفته است چونکه؛ فرهنگ کانون بهداشت زیستی، محیطی، جسمی روحی و روانی فرد و جامعه است. فرهنگ شاخص سلامت، خرد و درایت، دانش و معرفت انسان را مشخص می‌کند. چنانچه این کانون از سر چشمه و نهاد سالم و پاک و پیراسته بماند، محصول و تولید آن نیز پاکیزه و آراسته خواهد بود. و بر عکس، چنانچه سر چشمه و سیر جریان فرهنگ بر بستر زندگی فردی و اجتماعی را آلودگی‌ها فرا گیرد، آسیب‌ها و آفات فرهنگی یکی پس از دیگری سر می‌رسند و دامن جامعه را آلوده می‌سازند. اینجاست که هر از چند گاهی لازم است پژوهشگران فرهنگی به کالبد شکافی فرهنگ جامعه پردازند و ضمن شناسایی آسیب‌های فرهنگی، درصدد زدودن آلودگی‌ها و رسوبات فرهنگی از پیکره جامعه بر آیند اهمیت و ضرورت آسیب شناسی فرهنگی اسلامی هنگامی روشن‌تر خواهد شد که به حساسیت‌های سودمند و سعادت آفرین ناشی از دین و فرهنگ اسلامی توجه عمیق شود. و مشخصه‌های فرهنگی اسلام کاملاً مد نظر قرار گیرد. وجود این قبیل حساسیت‌های دینی و فرهنگی. در واقع رهنمود عمل و رفتار امت اسلام و مشعل فروزان راه آنان خواهد بود. با توجه به اهداف شوم معاندین نظام مقدس جمهوری اسلامی و به راه انداختن جنگ نرم و تهاجم فرهنگی و ایجاد شبه در مبانی نظری و ارزش‌های دینی سنگرهای معنوی را مورد هدف خود قرار داده و سراغ ایمان و معرفت‌های دینی رفته و می‌خواهند آن‌ها را منهدم کنند چرا که نقاط قوت امت اسلامی همان اتکا به باورها و ارزشهای دینی است که ترس و هراس دشمن از فرهنگ انسان ساز اسلام است. به نظر می‌رسد عوامل فوق ضرورت و اهمیت این گونه پژوهش را به خوبی واضح می‌کند، در این تحقیق تلاش خواهد شد. تا مباحث نظری مرتبط، با آسیب‌های فرهنگی را مطرح نموده و راه و روش‌های کاربردی برای برون رفت از آسیب‌ها و ارتقای فرهنگ اسلامی در جامعه اریه شود.

---

۴. اهداف تحقیق:

هدف اصلی:

شناسایی مهم‌ترین آسیب‌های فرهنگی جامعه فعلی ایران و راهکارهای برون رفت از آن‌ها.

هدف‌های فرعی:

- ا. شناسایی مهم‌ترین آسیب‌های فرهنگی در حوزه هنجارهای اجتماعی جامعه ایران.
- ب. شناسایی مهم‌ترین آسیب‌های فرهنگی در حوزه ارزش‌های اجتماعی.
- ج. شناسایی مهم‌ترین آسیب‌های فرهنگی در حوزه باورهای اسلامی جامعه.
- د. ارائه پیشنهادها و راهکارهای برون رفت از آسیب‌های فرهنگی جامعه با استفاده از آموزه‌های اسلامی.

۵. سؤال‌های تحقیق:

سؤال اصلی:

مهم‌ترین آسیب‌های فرهنگی جامعه فعلی ایران و راهکارهای برون رفت از آنها چیست؟

سؤال‌های فرعی:

- ا. مهم‌ترین آسیب‌های فرهنگی در حوزه هنجارهای اجتماعی جامعه ایران کدامند؟
- ب. مهم‌ترین آسیب‌ها در حوزه ارزش‌های اجتماعی جامعه ایران کدامند؟
- ج. مهم‌ترین آسیب‌های فرهنگی در حوزه باورهای اسلامی جامعه ایران کدامند؟
- د. مهم‌ترین راهکارهای برون رفت از آسیب‌های فرهنگی در حوزه‌های یادشده کدامند؟

سؤال‌های فرعی‌تر:

- ا. عناصر اساسی و اصلی فرهنگ اسلامی چیست؟
- ب. آسیب‌های فرهنگی را با چه معیار و ملاکی می‌توان سنجید؟
- ج. عوامل برون رفت از آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی کدامند؟

۶- فرضیه‌های تحقیق:

به نظر می‌رسد مهم‌ترین آسیب‌های فرهنگی در حوزه هنجارهای اجتماعی جامعه ایران عبارتند از:

۱. افزایش خشونت خانوادگی و کاهش کارآمدی خانواده.
  ۲. کاهش همبستگی خانوادگی و ترویج فرهنگ استقلال طلبی و افزایش تجمل گرایی.
  ۳. عدم احساس مسئولیت افراد در جامعه.
- به نظرمی رسد مهم‌ترین آسیب‌های فرهنگی در حوزه ارزش‌های اجتماعی جامعه ایران عبارتند از:
۱. شکاف ارزشی میان ارزش‌های رسمی و غیررسمی در عرصه فرهنگی.
  ۲. عدم توجه به ارزش‌های اسلامی در کانون خانواده.
  ۳. نزول ارزش‌های اخلاقی در محیط اجتماعی.
  ۴. تغییر نگرش‌ها نسبت به وضعیت حجاب، ازدواج، طلاق و دیگر مسائل زندگی.
- به نظر می‌رسد مهم‌ترین آسیب‌های فرهنگی در حوزه باورهای اسلامی جامعه ایران عبارتند از:
۱. ضعف در خداشناسی و باور به حضور خداوند در زندگی.
  ۲. ضعف در آخرت‌گرایی، ایمان به معاد و حساب‌دهی در قیامت.
  ۳. ضعف در جهان‌بینی، خودشناسی و هستی‌شناسی.
  ۴. سستی باور به مبانی فرهنگی و خودباوری.
- به نظر می‌رسد مهم‌ترین راهکارها برای برون‌رفت از آسیب‌های فرهنگی در حوزه‌های یاد شده عبارتند از:
۱. آموزش مهارت‌های زندگی و تربیت فرزند و دانش‌افزای در خانواده.
  ۲. ترویج مسولیت‌پذیری در جامعه.
  ۳. تقویت باورهای دینی و ارزش‌های اسلامی از طریق مراکز آموزشی و رسانه‌های فرهنگی در جامعه.
  ۴. اصلاح بینش افراد از طریق ایجاد بصیرت دینی، تعمیق احساس حضور خداوند در زندگی و آخرت‌گرایی.
  ۵. سازگار کردن باورها و موضع‌کنشگران در جامعه و هماهنگی باورها و ابزارهای رسیدن به هدف.

۷. روش تحقیق:

باتوجه به مسئله پژوهش و فرضیه های آن؛ روش تحقیق در این رساله توصیفی تحلیلی بوده و برای جمع آوری اطلاعات به مراکز آمار رسمی کشور، مدارک مکتوبه و آیات و روایات رجوع شده و برای فیش برداری از روش تلفیقی، دستی و رایانه ای استفاده نمودیم.

۸. پیشینه پژوهش:

با توجه به اهمیت آسیب شناسی فرهنگی و مسایل اجتماعی در جامعه محققان با رویکردهای متفاوت پژوهش های مناسبی انجام داده اند که طرح ها و نظریه های گوناگونی در پی داشته است؛ ۱. رفیع پور (۱۳۸۰) در پژوهشی که تحت عنوان، توسعه و تضاد در جهت تحلیل انقلاب اسلامی و مسائل اجتماعی ایران انجام داده. به علل و عوامل تغییر ارزشها ی معنوی پرداخته است. یافته های آن به شرح ذیل عنوان شده است:

در شرایطی که نا برابری در جامعه زیاد شود، و ثروت با ارزش شود ارزشهای مادی جامعه را فرا گیرد (= تغییر ارزشها) اقدامات (تبلیغات و واردات...) در جهت ایجاد نیازهای جدید در جامعه صورت گیرد و سطح نیازها افزایش و درآمد ها کفاف ارضای نیازهای را ندهد و یا بدترازان کاهش یابند، وقتی راه های مشروع رسیدن به هدف مسدود باشد، و کنترل های درونی (مذهب پایبندی ها و تعهدات اخلاقی) و کنترل بیرونی (نیروی انتظامی و قضایی) تضعیف شوند. انواع انحرافات و کارهای خلاف و نامشروع در جامعه روی می دهد، سپس این انحرافات گسترش یافته و به هنجار تبدیل می شوند و تمام شئون جامعه را (از جمله نیروی کنترل کننده را) فرا می گیرد. در نتیجه ریشه های نظام اجتماعی رامی خورند، تحت این شرایط پایه های اخلاق اجتماعی متزلزل و هر نوع کوشش و فعالیت توسعه اقتصادی بی نتیجه می شود، زیرا اقتصاد فقط بر پایه یک ستون قوی اخلاق اجتماعی می تواند استوار باشد و در صورت عدم وجود اخلاق اجتماعی، ریشه های همه بخش های سالم جامعه از جمله اقتصاد درهم فرومی ریزد هیچ کشور پیش

رفته‌ای را نمی‌یابید که نظام اجتماعی آن آشفته باشد و سازمان‌ها و نیروهایش به راه‌های غیرمشروع روی آورند آن کشور از نظراقتصادی پیشرفت کند.^۱

۲. سروستانی (۱۳۸۹) در کتاب آسیب‌شناسی اجتماعی که به صورت پیمایشی از منابع ثانوی پدید آورده، وبه علل و عوامل وقوعی آسیب‌ها و پیش آمدهای انواع مسائل اجتماعی؛ مانند سرقت، خشونت، اعتیاد به مواد مخدر، طلاق و خودکشی و... پرداخته است. به یافته‌های ذیل رسیده است: طبق آمارهای موجود در مورد روند تغییر سرقت در کشور سالهای (۱۳۷۵) تا (۱۳۸۶) استان‌های تهران، سمنان و اصفهان بالاترین میانگین سرقت، و استان‌های لرستان، کردستان و گلستان دارای کمترین میانگین سرقت بوده‌اند.^۲ آمار ارائه شده قوه قضائیه نشان می‌دهد که از سال (۱۳۷۶) لغایت (۱۳۸۰) استان گیلان با بیشترین میزان مورد خشونت (۱۰۹۳/۷ مورد پرونده در یکصد هزار جمعیت) رتبه اول رابه خود اختصاص داده کمترین میزان خشونت هم به ترتیب، استان‌های سیستان و بلوچستان (۲۵۹ پرونده)، بوشهر (۳۶۹/۷ پرونده)، قزوین (۳۷۷/۸ پرونده)، هرمزگان (۴۰۵/۳ پرونده)، زنجان (۴۹۱ پرونده)، و خوزستان (۲۹۲/۶ پرونده) مربوط می‌شود.^۳ آمارهای مراکز پزشکی قانونی کشور در طی سالهای ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۰ نشان از افزایش میزان خودکشی (چه در زنان و چه در مردان) دارد. تعداد معتادان کل کشور (شامل معتادان تفنی) تا پایان ۱۳۸۱ بین ۲ تا ۳۱۷ میلیون نفر تخمین زده می‌شود.

۳. صرافی اسماعیل زاده (۱۳۸۴) در بحث شهروندمداری، راهکاری برای حل مسائل ایران، ریشه همه مشکلات شهرهای ایران را دردو مسئله بزرگ و اساسی؛ چگونگی اداره شهرها و نظام مدیریت شهری؛ و مفهوم شهروندی، خود شهر و ندان و ساکنان شهرها می‌داند.^۴

^۱. رفیع پور، فرامرز، توسعه و تضاد، ص ۳۰۰.

^۲. صدیق سروستانی، رحمت‌الله، آسیب‌شناسی اجتماعی.

^۳. صدیق سروستانی، رحمت‌الله، همان، ص ۱۶۱.

^۴. همان، ص ۱۹.

^۵. محسنی، علی، اولویت بندی آسیب، پژوهش نامه علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی گرسار، شماره سوم، ۱۳۸۸.

۴. علی اکبری (۱۳۸۳) در مقاله ای تحت عنوان توسعه شهری و آسیب شناسی اجتماعی در ایران رشد شتابان شهرها و جمعیت شهرنشین و توزیع نامتعادل و ناموزون جمعیت شهری در شبکه شهرها را از عوامل اصلی بروز؛ آسیب‌های اجتماعی می‌داند. در این مقاله از مهاجرت، حاشیه نشینی، ناهمگونی در بافت اجتماعی جامعه شهری، طلاق و نارسایی در ارائه خدمات اجتماعی به عنوان مهم‌ترین خصیصه‌های آسیب شهری یاد شده.^۶
۵. محمد عبداللہی (۱۳۸۸) در مقاله ای تحت عنوان آسیب‌های اجتماعی و روند تحول آن در ایران، به توصیف آسیب‌های چون پر خاشگری و جنایت، اعتیاد، کودکان آسیب دیده، روسپی گری و جرایم پرداخته است.
۶. جمشیدی (۱۴۷۸) در این پژوهش، عوامل اجتماعی مؤثر در انحرافات زنان مورد پژوهش قرار گرفته است و نتایج حاصل از آنها نشان می‌دهد که تأثیر وضعیت اقتصادی، اجتماعی، خانواده، سواد، نحوه برخورد والدین، خانواده از هم گسیخته، ارتباط با افراد خلاف کار و عدم پایبندی به مذهب؛ در انحراف زنان مؤثر می‌باشد.^۷
۷. نگرایی (۱۳۸۰) در این پژوهش، بررسی نقش خانواده و مدرسه در آسیب زایی روانی و اجتماعی کودکان و نوجوانان کا نون اصلاح و تربیت شهرا هواز مورد پژوهش قرار گرفته است و نتایج حاصل از آنها نشان می‌دهد که سهم خانواده در آسیب زایی کودکان و نوجوانان بیش از مدرسه می‌باشد و بین شکست تحصیلی، تنبیه در- مدرسه، تحصیلات والدین، روش‌های تربیتی خانواده، سابقه درگیری مدد جوین در مدرسه با آسیب زایی روانی و اجتماعی مدد جوین کا نون اصلاح و تربیتی رابطه وجود دارد.^۸
۸. صالحی امیری (۱۳۹۲) در پژوهشی که با عنوان آسیب شناسی فرهنگی در ایرن؛ صورت گرفته. به نتایج ذیل دست یافته است:

---

^۶. همان .

^۷. جمشیدی، ستاره، عوامل اجتماعی مؤثر در انحراف زنان، دانشگاه شهید با هنر کرمان، ۱۳۷۸.

^۸. نگرایی فرشته، پایان نامه کارشناس ارشد دانشگاه الزهراء، ۱۳۸۰.

فقدان الگو و مدل‌های مطلوب فرهنگی؛ اساساً نبود الگوی مناسب فرهنگی باعث می‌شود که نتوانیم از همه امکانات و داشته‌های خود در جهت گسترش و تعمیق روابط اهداف و منافع مختلف مطلوب فرهنگی استفاده کنیم.

فقدان نظام برنامه ریزی، به دلیل سابقه کم برنامه ریزی فرهنگی، ناشناخته بودن اهمیت فرهنگ. فقدان تشکیلات ویژه برنامه ریزی و کار لازم واجد شرایط در اکثر دستگاه‌های بخش‌ها.

فقدان آراء فقهی راه گشا برای حل برخی مسائل و معضلات فرهنگی و هنری وضعف و کمبود قوانین و مقررات لازم برای توسعه فرهنگی.^۹

۹. رهنمایی در مقاله ای با موضوع آسیب شناسی فرهنگی انجام داده در علل و عوامل آسیب پذیری فرهنگی جامعه مهم‌ترین عامل انحطاط و استحاله فرهنگی و در نهایت دلیل عمده بیگانگی فرهنگی جوامع انسانی راپشت پازدن به ارزش‌های دینی و شکستن حریم تعهدات و التزامات؛ دین مدارانه می‌داند و همین عامل جدایی و بریدگی از دین است که، بروز و نفوذ آسیب‌های فرهنگی را تشدید می‌کند و فرهنگ انسانی را آسیب پذیر می‌سازد.^{۱۰}

گرچه پژوهش‌های ذکر شده نشان از تلاش علمی این عزیزان در عرصه آسیب شناسی است. قابل تقدیر می‌باشد. ولی هیچ کدام از آنها درباره آسیب‌های فرهنگی در سطح جامعه کنونی ایران با روی کرد، توجه به لایه‌های اصلی فرهنگ، یعنی هنجارها، ارزش‌ها و باورهای اسلامی انجام نگرفته است. و هیچ راهکار برون رفت از آسیب‌ها، نیز که با استفاده از دستورات دینی باشد. در آن تحقیقات بیان نشده است. از این رو در این رساله تلاش بر این است که، مهم‌ترین آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه ایران مورد شناسایی قرار گرفته و با روی کرد جهان بینی دینی برگرفته از آیات و روایات اسلامی، مسئله یابی صورت گیرد و آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی در حوزه

۹. صالحی، امیری، سید رضا، آسیب شناسی فرهنگی در ایران، انتشارات ققنوس، ۱۳۹۲.

۱۰. رهنمایی، سید احمد، فصل نامه معرفت، شماره، ۳۱- ۱۳۸۹.

هنجارها، ارزش‌ها و باورهای اسلامی با محوریت فرهنگ عمومی، خانواده، اخلاق عمومی مورد بررسی قرارگیرد و راهکارهای برون رفت از آن‌ها بیان خواهد شد.